

ИНТЕЛЕКТУАЛНО РАЗВИТИЕ И ПОТЕНЦИАЛ ЗА УЧЕНЕ НА ДЕЦА С УМСТВЕНА ИЗОСТАНАЛОСТ

Ваня Матанова, Блага Станчева

The article gains an insight into some of the theoretical principles of the relationship between intellectual development and learning potential. Taking this into account, in this investigation, the emphasis is placed on identifying the priorities of an integrated system of education for the mentally retarded children.

The sample includes 60 primary school children from Bulgaria and Spain, who are diagnosed as having 'mild mental retardation'. We highlight the importance of three main factors when exploring aspects of intellectual development and learning potential – the differences between the children studying in special schools (in Bulgaria) and mainstream schools (in Spain), the age dynamics and the gender differences. The results obtained show that the type of the education has an influence on nonverbal intellectual performance, and that children between the ages 7–9 differ from those between 10–11 old in their learning potential. The findings also show no significant differences related to gender.

В световната литература проблемът за умствената изостаналост се коментира в множество изследвания и дискусии, в които се включват представители от различни научни области — лекари, психолози, специални педагози и др. Основните въпроси, които се разискват, са свързани с етимологията, същността, диагностиката, социалнопсихологическата адаптация, професионалната подготовка на специалистите и др.

За да бъде дефинирана умствената изостаналост, е необходимо да се имат предвид не само генетичните и психичните признаци, но и социалноадаптивните възможности на индивида.

Под умствена изостаналост се разбира обща интелектуална дисфункция, възникнала в периода на развитието и асоциирана обикновено с понижени способности за житейска ориентация. Специалистите от Американската асоциация за изследване на проблемите на умствената изостаналост отделят внимание на три основни момента:

1. Наличието на специфични адаптивни особености у лицата с умствена изостаналост.

2. Нарушените адаптивни способности се проявяват по отношение на обществената среда и се индексират съобразно личните потребности за подкрепа и помощ.

3. Животът и дейността на лицата с умствена изостаналост, в резултат на адекватна подкрепа и помощ, могат да се подобрят (Retraso mental, 2000).

Новият подход при дефиниране на понятието присъства и в определението на СЗО. Според това определение „умствената изостаналост е състояние на задържано или непълно развитие на интелекта, характеризиращо се с нарушения на уменията, възникващи в процеса на развитие и даващи своя дял във формирането на общото ниво на интелекта, т.е. когнитивните, речевите, двигателните и социалните умения“ (МКБ-X, 1998).

Според определението на Американската асоциация умствената изостаналост се отнася до трайни ограничения на функциите. Характеризира се с интелектуално функциониране значително под средното и се проявява със съпътстващи ограничения в две или повече от следните адаптивни умения:

- комуникация,
- самообслужване,
- битови умения,
- социални умения, касаещи използването на обществото за собствени потребности,
- себенасоченост,
- здраве и безопасност,
- познавателни умения,
- спортна дейност,
- физическа активност и труд. (Retraso Mental, 2000).

Според DSM-IV-TR умствената изостаналост се характеризира със значително под средното интелектуално функциониране, при което IQ е около 70 и под 70, измерен с индивидуално приложени тестове за интелигентност. В ранното детство диагностицирането става на основата на клинична преценка на интелектуалното функциониране. Втората характерна особеност е свързана с конкретен дефицит или увреда в адаптивността, оценена по отношение на очакваната за възрастта или културната среда. Тази нарушена адаптивност следва да е налице най-малко в две от гореизброените области. Всички посочени прояви трябва да бъдат с начало преди 18-годишна възраст.

Във връзка с унификацията на понятието група експерти на ЮНЕСКО предлагат дефиниция, която обособява два основни признака на умствената изостаналост — забавено общо развитие и ограничени способности за обучение.

Съвременните концепции разглеждат интелекта не като единна характеристика, а като набор от специфични способности. За да бъде